

Anna Perkowska-Klejman, Anna Górka-Strzałkowska

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

**Opieka i wychowanie
w szkole zintegrowanej ze środowiskiem
– między starą a nową perspektywą**

**Care and education
at school integrated with the social environment
– the old and the new perspective**

ABSTRACT: Currently, a school is regarded to be a nurturing, educational and instructive institution. Polish society treats it as the institution responsible for the education of the young generation. Furthermore, in common perception school's primary function is to teach. Currently the care and welfare at school are very limited. This article focuses on the issues related to the broad theme of care and educational functions of the school integrated with the social environment. The most important concepts such as care and educational functions are discussed. Then the transformation of the education at school in historical perspective is analyzed. Recognition of the school's institutional dimension as well as being the care and education provider may change the situation of a child, a family and a local community in the Polish education system.

KEYWORDS: school, care, education, socialization, school purpose.

STRESZCZENIE: Funkcja opiekuńczo-socjalna szkoły jest obecnie bardzo niedoceniona i jednocześnie przerezucona na instytucje, które nie są w stanie zdefiniować ważności problemu. W artykule zostały poruszone zagadnienia związane z szerokim tematem funkcji opiekuńczo-wychowawczej w szkole zintegrowanej ze środowiskiem. Najpierw przedstawiono najważniejsze pojęcia, takie jak: opieka, wychowanie, funkcja opiekuńcza, funkcja wychowawcza. Następnie dokonano analizy przeobrażenia funkcji opiekuńczo-wychowawczej szkoły na przestrzeni dziejów opierając się na „starej” i „nowej” perspektywie. Dobre rozpoznanie szkoły, jako instytucji

i zdefiniowanie funkcji opiekuńczo-wychowawczej w perspektywie instytucjonalnej stanowić może duży potencjał dla zmieniającej się oświaty w Polsce, a przede wszystkim dla dziecka, rodziny i środowiska lokalnego.

SŁOWA KLUCZOWE: szkoła, opieka, wychowanie, funkcje szkoły.

Opieka nad dzieckiem łączy się ściśle z wychowaniem. Zadaniem opieki i wychowania jest zapobieganie sytuacjom zagrożenia, jakie mogą się pojawiać w wyniku braku lub niezaspokojenia potrzeb (Kelm 2000). Opieka nabiera sensu wychowawczego w momencie, gdy urzeczywistnia wartości wychowania, generując zgodne z nimi zmiany osobowościowe oraz gdy spełnia dwa podstawowe warunki. Realizując właściwe sobie cele i zadania, doprowadza równocześnie do pożądaných wychowawczo skutków.

We wszystkich działaniach opiekuńczych odbywa się akt wychowawczy, twierdziła Helena Radlińska. Wychowanie przebiega podczas rozwoju i wrastania w środowisku. Polega na „pielęgnowaniu rozwoju, na uczeniu sztuki odzyskiwania i wyboru wartości istniejących oraz czynienia z nich narzędzi własnego trudu, na wzbogacaniu wiedzy, na wyrabianiu sprawności w kierowaniu sobą i wykonywaniu pracy” (Radlińska 1961, s. 35).

Edmund Trempała twierdzi, że wyodrębnienie kategorii opieki i wychowania jest pożyteczne dla naukowego i praktycznego rozpatrywania tych pojęć oraz tworzenia teorii opieki, wychowania i wychowania opiekuńczego. Jego zdaniem, opieki nie powinno się utożsamiać z wychowaniem i nie można jej ograniczyć wyłącznie do potrzeb jedynie materialnych. Natomiast wychowania nie można organizować w oderwaniu od opieki i odwrotnie. Dawniej „opieka kojarzyła się z brakiem niezbędnych warunków materialnych, z nędzą, natomiast dzisiaj raczej z bezsilnością, bezradnością częściową lub całkowitą niektórych jednostek i grup społecznych w zakresie niemożności usunięcia określonych trudności” (Żebrowski 1998, s. 15).

W piśmiennictwie pedagogicznym refleksje nad doświadczeniem w dziedzinie opieki nad dzieckiem pojawiły się w kilku zakresach:

- kształtowania się motywacji działania opiekuńczego, które wypływa z biologii, religii, filantropii, solidarności społecznej, prawa dziecka do opieki;
- tworzenia form opieki nad dzieckiem według środowisk opieki: w rodzinie, w zakładach opiekuńczych, w szkołach, w środowisku lokalnym;
- tworzenia i modyfikacji działania instytucji i organizacji podejmujących zadania opiekuńcze wobec dzieci i młodzieży;
- analizy warunków rozwoju dziecka i diagnostyki potrzeb opiekuńczych,

- krystalizowania się zawodu wychowawcy-opiekuna, kształcenia i doskonalenia kadry zatrudnionej w opiece nad dzieckiem (Kelm 2000).

W każdy z tych zakresów można wpisać opiekuńczo-wychowawczą funkcję szkoły.

Szkoła jest „instytucją oświatowo-wychowawczą zajmująca się kształceniem i wychowywaniem dzieci, młodzieży i dorosłych, stosownie do przyjętych w danym społeczeństwie celów i zadań oraz koncepcji oświatowo-wychowawczych” (Okoń 2001, s. 383). W cytowanej i popularnej definicji szkoły brakuje wyraźnego wyodrębnienia funkcji opiekuńczej. Tymczasem szkoła – uważana za ważny element systemu społecznego – spełnia funkcje, których nie mogą realizować w sposób masowy żadne inne instytucje społeczne, w tym funkcję opiekuńczą. Jundziłł uważa, że podstawowa funkcja opiekuńczo-wychowawcza wyraża się w tworzeniu na terenie szkoły i środowiska jak najbardziej korzystnych warunków intensyfikujących rozwój dziecka.

Funkcje opiekuńczo-wychowawcze szkoły bardzo silnie powiązane były z warunkami społeczno-politycznymi. Okres stalinizmu i czasy PRL odbiły na tej problematyce swoje polityczne piętno. Wyraźne zmiany w tym zakresie pojawiły się w latach 80. i były związane z ideą szkoły środowiskowej.

Najczęściej za szkołę środowiskową uważa się szkołę, która proces dydaktyczno-wychowawczy opiera na zasobie doświadczeń dzieci i młodzieży, kładzie nacisk na kreatywność, pobudzając ich motywację. Szkoła ta realizuje poszerzoną funkcję opiekuńczo-wychowawczą poprzez: stałą opiekę nad dzieckiem w czasie nauki, wyrównywanie braków spowodowanych opóźnieniami w rozwoju psychicznym, kompensowaniu zaniedbań strukturalnych i funkcjonalnych środowiska rodziny, organizowanie czasu wolnego dla dzieci i młodzieży po zajęciach lekcyjnych. Funkcja opiekuńczo-wychowawcza szkoły środowiskowej związana jest ze środowiskiem lokalnym, rozwija szerokie współdziałanie z rodziną, instytucjami społecznymi, samorządem lokalnym, społecznością lokalną. Organizacja środowiska wychowawczego odbywa się w rejonie zamieszkania, co pozwala zaspokoić potrzeby społeczno-kulturowe społeczności lokalnej (Winiarski, Wołczyk 1976).

Rodowód szkoły środowiskowej sięga daleko w przeszłość. Szkoła środowiskowa znajduje swój wyraz w twórczości i nowatorskiej działalności znakomitych pedagogów XVIII i XIX wieku (m.in. Pestalozziego, Diesterwega, Tołstoja) i połowy XX wieku (m.in. Szackiego, Deweya, Freineta), na gruncie polskim m.in. Dawida, Karpowicza, Korczaka (Lalak, Pilch 1999). W pracach Deweya z początku XX wieku istotną funkcją wychowania było to, że dzięki niemu dokonuje się postęp społeczny, a także regulowanie rozwoju jednostki na miarę świadomości społeczeństwa. Wychowanie jest czymś, co utrzy-

muje łączność między dawnymi doświadczeniami społeczeństwa a młodym pokoleniem. Proces ten jest realizowany przez szkołę i wychowawców. Szkoła, jako instytucja świadomie powołana do wychowywania, sama w sobie jest „pewną postacią życia, a wychowanie nie jest procesem przygotowania do życia, lecz życiem samym” (Materne 1977, s. 97). Myśl Deweya rozwinął Claparede (2007), który z funkcji wychowawczej uczynił zasadę wychowania funkcjonalnego, twierdząc, że wychowanie będzie skuteczne, kiedy będzie polegało na aktywnym nabywaniu doświadczenia poprzez codzienne wzbogacanie świata. Proces ten szerzej ujmuje Radlińska, która opisuje wychowanie, jako towarzyszący całemu życiu człowieka złożony proces, przebiegający wśród takich zjawisk jak wzrost i wrastanie. Radlińska wiele uwagi poświęciła problemom współdziałania szkoły i środowiska, aktywizacji społeczności lokalnej oraz integracji wpływów środowiskowych.

Znanięcki (1973) ujmuje wychowanie wyłącznie w kategoriach społecznych. Istotną funkcją wychowania jest przygotowanie człowieka do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. Proces wychowawczy skierowany jest na urabianie indywidualnego wychowanka. Z góry określone zostało to, kim powinien być człowiek na określonym etapie swojego życia. Znanięcki jest autorem idei społeczeństwa wychowującego, szkoły otwartej i powiązanej z nurtem życia pozaszkolnego.

Idea powiązania szkoły i środowiska ma szerokie odzwierciedlenie w licznych koncepcjach pedagogicznych szkół, a w szczególności modelu szkoły wychowującej, szkoły całodziennej, szkoły osiedlowej. Były to próby systemowego rozwiązania opieki nad dzieckiem.

W licznych badaniach na ten temat (Małyjasiak, Trempała, Wawrzyniak, Winiarski) próbowano ustalić, czy i jeśli tak, to, w jakim zakresie szkoła może organizować i rozwijać kompetencje społeczne uczniów, rodziców, nauczycieli. Szukano odpowiedzi na pytanie w jaki sposób szersze środowisko wpływa na rozwój szkoły i jakie formy pracy są z tym związane. Konkluzją tych prac było stwierdzenie, że instytucją najbardziej odpowiednią do inicjowania i realizowania funkcji opiekuńczo-wychowawczej jest szkoła. Stwierdzono również, iż koniecznym warunkiem skutecznej działalności szkoły w środowisku lokalnym jest gruntowne rozeznanie w całokształcie warunków środowiskowych i społecznych dziecka. Modyfikację środowiska lokalnego umożliwiają zastosowanie takich środków jak: imprezy organizowane na terenie szkoły dla rodziców, włączanie w akcje społeczne zarówno uczniów jak i nauczycieli, organizowanie czasu wolnego ucznia, rozwijanie zainteresowań w czasie pozalekcyjnym. Organizowanie środowiska pod kątem potrzeb wychowawczych wpływa pozytywnie na proces integracji środowiska społecznego. Im środowisko lo-

kalne lepiej, efektywniej współpracuje ze szkołą, tym efekty pracy dydaktyczno-wychowawczej są większe.

Badania pokazały jak ważna jest funkcja wychowawcza szkoły oraz możliwość większego jej rozwijania poprzez skuteczniejszą współpracę ze środowiskiem lokalnym. Taka szkoła pełni rolę koordynatora wszelkich aktywności opiekuńczo-wychowawczych w środowisku zamieszkania oraz zapewnia uczniom szeroki zasób nowoczesnej wiedzy. Rozwija dyspozycje do samodzielnego myślenia i dalszego ustawicznego kształcenia się poprzez wzbudzenie motywacji do nauki. Proces dydaktyczny w szkole środowiskowej oparty jest na nowych podstawach, takich jak: wykorzystywanie społecznych doświadczeń dzieci i młodzieży, inspirowanie ich, stawianie na samodzielność uczniów w procesie uczenia, wiązanie procesu dydaktycznego z praktyczną działalnością uczniów w godzinach pozalekcyjnych. Szkoła otwarta przywiązuje dużą wagę do kształtowania u młodego pokolenia postawy szacunku do pracy i ludzi pracy. Jest bardziej związana z ze środowiskiem lokalnym i włączona w nurt wydarzeń społeczno-politycznych kraju (Winiarski, Wołczyk 1976).

Idea szkoły środowiskowej w pewnym stopniu przenikła do praktyki pedagogicznej, nie mogła jednak zakorzenić się na szerszą skalę. Powodem były nieodpowiednie warunki w środowisku lokalnym oraz niesprzyjające temu czynniki paralokalne. Pomimo pełnej awersji do przeszłości socjalistycznej, w tym także pedagogicznej, szkoła środowiskowa odradza się na nowo i znajduje swój wyraz w różnych kierunkach refleksji i praktyki edukacyjnej m.in. edukacji równoległej (Trempała), edukacji środowiskowej (Theiss, Winnicki-Radziejewicz, Winiarski), szkoły społecznej (Mendel), szkoły usamorzadowionej (Radziejewicz).

Szkoła taka powinna działać w sposób zintegrowany ze środowiskiem. Działalność tę można poprowadzić na trzy sposoby – twierdzi Edmund Trempała. Pierwszy sposób stawia szkołę, jako głównego organizatora zajęć dla dzieci i młodzieży z okolicy. Organizuje różnego rodzaju aktywności po lekcjach na swoim terenie wewnątrzszkolnym. Równocześnie może ona udostępniać swoją bazę lokalową mieszkańcom i instytucjom pozaszkolnym. Drugi sposób to działalność szkoły poza jej obszarem, współpraca z instytucjami, w których dziecko aktywnie uczestniczy a jednocześnie rozpoznawanie potrzeb środowiskowych. Trzeci sposób polega na organizowaniu działalności wychowawczej zarówno na obszarze szkoły jak i w całej okolicy. Szkoła rozwijając aktywność intelektualną, społeczną, kulturalną, artystyczną, sportową powinna wykorzystywać możliwości zarówno wychowawcze jak i kształcące różnych instytucji i organizacji społeczno-wychowawczych. A zarazem instytucje te powinny współdziałać ze środowiskiem szkolny (Trempała 1972).

Mikołaj Winiarski wzmacniał, rozszerzał funkcje wychowawcze szkoły środowiskowej. Powinna ona traktować dzieci i młodzież, jako główny podmiot w procesie kształcenia i wychowania (Winiarski, Wołczyk, 1976, s. 23).

Szkoła środowiskowa powinna realizować poszerzoną funkcję opiekuńczo-wychowawczą poprzez sprawowanie opieki nad nauką dziecka, wyrównywanie braków spowodowanych opóźnieniami w rozwoju, organizowanie czasu wolnego. Szkoła środowiskowa działa na dwóch poziomach. Pierwsze z nich to działanie bezpośrednio zorientowane na dziecko. Drugie to działanie pośrednie oddziałujące ma środowisko i instytucje, w których przebiega proces dziecka. Funkcja opiekuńcza szkoły środowiskowej to przede wszystkim: przedłużony dzień pracy szkoły (szkoła całodzienna), opieka nad dziećmi i młodzieżą w czasie ferii i wakacji, opieka nad dziećmi ze specjalnymi potrzebami (doradztwo pedagogiczne, pomoc materialna) oraz poradnictwo wychowawczo-zawodowe dla dzieci i ich rodziców. W ramach przedłużonego dnia pracy szkoła powinna organizować odrabianie lekcji, tworzyć zespoły wyrównawcze, organizować szeroki wachlarz zajęć pozalekcyjnych. Rodzina, organizacje społeczne, instytucje wychowania pozaszkolnego, zakłady pracy to podstawowe organy, które mogą wesprzeć szkołę w jej działalności dydaktycznej i wychowawczej. Niewątpliwie najważniejszym środowiskiem jest rodzina, która współpracując może rozwiązać wiele problemów natury wychowawczej. Znajduje to odzwierciedlenie w następujących kierunkach działania, o których pisze Winiarski (1976):

- przedłużaniu opieki wychowawczej nad dziećmi i młodzieżą, rodzina staje się partnerem dla szkoły środowiskowej w rozwijaniu kultury czasu wolnego;
- indywidualizacji opieki wychowawczej, ważną funkcją staje się poradnictwo wychowawcze; potrzebna staje masowa organizacja rodziców, która wspomagałaby szkołę w rozwijaniu kultury pedagogicznej;
- tworzeniu środowiska wychowawczego w taki sposób, aby dostarczało pozytywnych wzorców zachowań; różne wzorce zachowań młodzież przyswoi poprzez naśladownictwo;

Współdziałanie szkoły z rodziną powinno rozwijać się w następujących obszarach: upowszechnianie wiedzy i umiejętności pedagogicznych, podniesienie poziomu kultury pedagogicznej środowiska, wzajemne informowanie o sytuacji wychowawczej dziecka, jego zachowanie, postępy w nauce, warunki życia, rozwiązywanie trudności wychowawczych w szkole i w domu, zdobywanie środków na poszerzenie działalności opiekuńczo-wychowawczej szkoły. Formy współpracy z rodziną mogą być różne, w zależności od potrzeb. Mogą to być spotkania indywidualne, grupowe, imprezy. Szkoła środowiskowa to

najogólniej mówiąc szkoła ściśle powiązana ze środowiskiem lokalnym i dal-
szym. Powiązanie to przejawia się to głównie w:

- rozszerzeniu zakresu funkcji dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej, aktywizująco-organizacyjnej;
- działaniu społeczno-edukacyjnym opartym na wielostronnej współpracy z rodzinami oraz różnymi ośrodkami wychowania pozaszkolnego.

Szkoła środowiskowa aktywnie uczestniczy w przygotowaniu dzieci i młodzieży do samokształcenia i udziału w różnych instytucjach wychowania pozaszkolnego, jak również motywuje do partycypacji w życiu społeczno-kulturowym. Działalność jej jest skoncentrowana na zaspokajaniu potrzeb opiekuńczo-wychowawczych i kulturalno-oświatowych społeczności lokalnej. Kładzie duży nacisk na aktywność, zespołowość i samorządność dzieci, młodzieży, nauczycieli, wychowawców i rodziców. Aktywizuje i włącza siły społeczne środowiska do realizacji swoich zaplanowanych zadań. Inspiruje, ukierunkowuje i integruje oddziaływania społeczno-edukacyjne wszystkich placówek, instytucji i grup społecznych danego środowiska. Wszystkie zadania szkoły środowiskowej w odniesieniu do środowiska lokalnego odbywają się głównie w ramach wielostronnej współpracy, która przejawia się we wzajemnym i świadomym wspomaganie się rodzin dzieci, stowarzyszeń społecznych, placówek opiekuńczo-wychowawczych (Winiarski 1992).

Ten punkt widzenia rozszerza Julian Radziewicz pokazując, iż szkoła uznawana jest za środowisko społeczno-wychowawcze oraz społeczno-instytucjonalne. Układ instytucjonalny ma porządkować życie społeczne i służyć mu. Wychowanie instytucjonalne oparte jest na systemie norm, które poprzez swoje oddziaływanie powodują, iż wychowanek zmuszony jest do „urządzenia się” w formalnych ramach uniformizujących jego życie osobiste. Stąd też:

- unikanie złego postępowania ze względu na zagrożenie ze strony przełożonego;
- zaspokajanie wyłącznie własnych potrzeb;
- brak orientacji typu „umowa społeczna”
- niedobór orientacji na zasady etyczne;

Radziewicz sugeruje potrzebę tych zmian szczególnie w środowisku szkolnym, aby zapewnić uczniom „podmiotowość, co warunkuje samorozwój i samorządność (Radziewicz 1983).

Nowsze idee łączą szkołę środowiskową z procesami demokratyzacji. Maria Mendel opierając się na doświadczeniach amerykańskich mówi o szkole środowiskowej, której zadaniem jest współdziałanie z rodzicami, gminą, ze środowiskiem. Szkoła społeczna to szkoła, gdzie współpraca z rodzicami oraz współpraca między szkołami tworzącymi edukacyjną wspólnotę odbywa się

w ścisłym powiązaniu z zadaniami stawianymi w szkole. Szkoła staje się areną spotkań przebiegających na zasadzie dobrowolnego uczestnictwa. Funkcja opiekuńczo-wychowawcza spełniana przez szkołę społeczną jest oryginalna i właściwa specyfice danego środowiska. Nauczyciele, rodzice i dzieci angażują się w działania szkoły, pojmują szkołę jak soczewkę koncentrującą społeczne inicjatywy (Mendel 2002).

Obecnie funkcja opiekuńcza szkoły zaspokaja potrzeby psychospołeczne uczniów i podstawowe wartości opieki poprzez: zapewnienie warunków higieny, zdrowia i bezpieczeństwa, kompensowanie niedostatków opieki rodzinnej, wyrównywanie deficytów rozwojowych, stwarzanie warunków do rozwoju zdolności, zapewnienie wszelkich warunków do osiągnięcia powodzenia szkolnego oraz kreowanie czynników pozytywnej atmosfery życia. Funkcja opiekuńcza celowo ulega przekształceniu sytuacji *stricte* opiekuńczych w opiekuńczo-wychowawcze (Śliwerski 2006). Szkoła spełnia ważną funkcję w zakresie opieki nad dzieckiem. Oprócz opieki materialnej, sprawowana jest przez nią opieka wychowawcza. Pomimo tego, w świadomości społecznej szkoła traktowana jest raczej, jako instytucja nauczająca, odpowiedzialna za kształcenie młodego pokolenia. Podobne stanowisko przyjmują teoretycy i praktycy, którzy najwięcej uwagi poświęcają funkcji dydaktycznej szkoły, koncentrując się na jej efektywności w tym zakresie. Oczywiście szkoła podejmuje także działania wychowawcze, opracowując i wdrażając program wychowawczy szkoły. Stosunkowo najmniej miejsca zajmuje opieka nad uczniami, jeśli mówimy o celowym, świadomym i zaplanowanym działaniu. Musi ona być, i oczywiście jest, w pewnym zakresie realizowana, bo jak twierdzą przedstawiciele pedagogiki opiekuńczej, opieka i wychowanie to procesy ściśle ze sobą powiązane.

Funkcja opiekuńcza jest pojmowana jako funkcja wspierająca, warunkująca prawidłowy rozwój ucznia, a także nauczanie i wychowanie. Takie podejście jest postrzegane jako krytyczne i współcześnie mało akcentowane. Funkcja opiekuńcza w tym wypadku jest niczym innym jak możliwością zmiany, poprawy funkcjonowania uczniów w szkole, w rodzinie i społeczeństwie.

Sylwia Badora (2009) zwraca uwagę, iż obecnie ważną formą pracy opiekuńczej elementarnej, oprócz zapewnienia sprzyjającego zdrowiu i higienie środowiska fizycznego pracy, jest również promowanie zdrowia wśród uczniów i pracowników, w tym prowadzenie edukacji prozdrowotnej. Jej zdaniem, wychowanie prozdrowotne powinno się odnosić do: zdrowia somatycznego, psychicznego i społecznego. Ważnymi zadaniami współczesnej szkoły podejmowanymi w ramach funkcji kompensacyjnej powinny być zadania związane z profilaktyką. Dotyczą one nie tylko zapobiegania niepowodzeniom szkolnym, ale

również niedostosowaniu społecznemu uczniów, które stanowi realne zagrożenie dla dzisiejszego młodego pokolenia (Badora 2009).

Podobne wnioski wyciągnął ze swoich badań Machel (2010). Odnosiły się one do realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Jego zdaniem szkoła obecnie pozostaje na poziomie społecznej i materialnej wegetacji. Nikt nie przejmuje funkcji, których ona nie realizuje. Tymczasem szkoła nie może ich realizować, ponieważ nie dysponuje koniecznymi ku temu warunkami. Powstaje, więc bardzo niebezpieczna luka, której nie wypełni żadna debata parlamentarna, żadna deklaracja rządowa ani żadne akcje dziennikarskie, ale którą z całą pewnością wypełni agresywna i niedająca się opanować, niebezpieczna dla siebie i całego społeczeństwa, bardzo liczebna kategoria młodzieży, której nie będziemy umieli, ani też nie będziemy mieli gdzie resocjalizować. Powodem takich zagrożeń są przede wszystkim trudności ekonomiczne państwa. Mówi się o nich, gdy podejmowany jest temat dofinansowania szkoły (Żebrowski 1998).

System edukacji w nowych warunkach społeczno-politycznych ulega przekształceniom. Bardzo mało uwagi poświęca się działaniom służącym kreowaniu szkoły jako środowiska realizującego zadania opiekuńcze (Raczkowska 2000). A zatem czy opieka i wychowanie są w szkole potrzebne? Czy pokazane powyżej koncepcje pedagogiczne straciły na aktualności? Z pewnością nie. Nadal mają charakter uniwersalny, ponadczasowy. Jednak zmieniająca się rzeczywistość stwarza konieczność modyfikacji sposobu ich realizacji, rozszerzenia, zwrócenia uwagi na aspekty dotąd pomijane.

Ważne staje się pokazanie problemu funkcji opiekuńczo-wychowawczych szkoły w nowej perspektywie, w nowych zmieniających się warunkach systemowych i społecznych. Należy mocno podkreślić, że zapotrzebowanie na działania opiekuńczo-wychowawcze nie tylko występuje, ale również rośnie proporcjonalnie do liczby sytuacji problemowych, które dotyczą współczesnego ucznia. Ocena realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej przez polskie szkoły nie należy do łatwych. Właściwie nie prowadzi się badań w tym zakresie. Punktem wyjścia do działalności opiekuńczej szkoły powinno być rozpoznanie sytuacji opiekuńczej szkoły i uczniów. Do tej pory zadanie to w dokumentach ministerialnych przypisywano pedagogowi oraz psychologowi szkolnemu. Nowelizacja rozporządzenia w sprawie zasad udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w placówkach oświatowych przewiduje powoływanie zespołów składających się z nauczycieli, wychowawców i innych specjalistów. Zadaniem tych zespołów jest między innymi rozpoznanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych, oraz zaplanowanie spo-

sobów ich zaspokojenia. Pomysł powoływania zespołów zajmujących się pomocą adresowaną do konkretnych uczniów jest słuszny, jednak można mieć wątpliwości, co do posiadania przez nauczycieli niezbędnych do tego procesu kompetencji (pomijając pedagoga, psychologa i logopedę) w celu dokonania przez nich trafnej diagnozy.

Bibliografia

- Badora S. (2009), *Z zagadnień pedagogiki opiekuńczej*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg.
- Claparede E. (2007), *Wychowanie funkcjonalne*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Jundziłł I. (1975), *Zarys pedagogiki opiekuńczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Kelm A. (1983), *Formy opieki nad dzieckiem w Polsce Ludowej*, WSiP, Warszawa.
- Kelm A. (2000), *Węzłowe problemy pedagogiki opiekuńczej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Kupisiewicz Cz. (2009), *Słownik pedagogiczny*, PWN, Warszawa.
- Lalak D., Pilch T. (1999), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Machel H. (2010), *Wiedza, doświadczenie, praktyka. Interdyscyplinarne spojrzenie na problemy społeczne*, Marczak M., Pastwa-Wojciechowska B., Błażek M. (red.), Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Małyjasiak M. (1964), *Integracja środowiska a efekty pracy szkoły*, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Bydgoszcz.
- Materne J. (1988), *Opiekuńcze funkcje szkoły. Wprowadzenie do metodyki pracy opiekuńczej*, PWN, Warszawa.
- Materne J. (1977), *Wychowawcze funkcjonowanie szkoły podstawowej. Konstrukcja metody badań i próba jej empirycznego zastosowania w szkołach miejskich*, UMK, Toruń.
- Mendel M. (2002), *Edukacja społeczna, Partnerstwo rodziny, szkoły i gminy w Perspektywie amerykańskiej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Okoń W. (1999), *Wszystko o wychowaniu*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Okoń W. (2011), *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Raczkowska J. (2000), *W sprawie opiekuńczo-wychowawczej funkcji szkoły*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” nr 7.
- Radlińska H. (1961), *Pedagogika społeczna*, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Radziejewicz J. (1983), *Działalność wychowawcza szkoły*, WSiP, Warszawa.
- Śliwerski B. (2006), *Pedagogika*, t. 3: *Subdyscypliny wiedzy pedagogicznej*, GWP, Gdańsk.
- Theiss W. (1996), *Zniewolone dzieciństwo: socjalizacja w skrajnych warunkach społeczno-politycznych*, Warszawa.
- Theiss W., Konopczyński M., Winiarski M. (red.) (2010), *Pedagogika społeczna. Przestrzenie życia i edukacji*, Pedagogium. Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Warszawie, Warszawa.
- Trempała E. (1972), *Wychowanie zintegrowane w środowisku szkoły*, WSiP, Warszawa.
- Trempała E. (1999), *Panorama pedagogiki społecznej*, Wydawnictwo Uczelniane WSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz.

- Trempała E. (1994), *Edukacja nieszkolna (równoległa) w warunkach przemian w Polsce*, Wydawnictwo Uczelniane WSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Winiarski M. (2008), *Wsparcie społeczne*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 7, red. Pilch T., Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Winiarski M. (1992), *Współdziałanie szkoły i środowiska – aspekt socjopedagogiczny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Wołczyk J., Winiarski M. (1976), *Szkoła otwarta – rzeczywistość i perspektywy*, PWN, Warszawa.
- Znaniński F. (1973), *Socjologia wychowania*, PWN.
- Żebrowski J. (1998), *Pedagogika opiekuńcza w okresie demokratycznych przemian*, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Gdańsk.